

Fleksja paradygmatyczna rzeczownika

Anna Kozłowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

- 1 Motywacja wyboru końcówek rzeczownikowych
- 2 Grupy deklinacyjne rzeczowników w ujęciu Jana Tokarskiego

Główne kryteria repartycji końcówek rzeczownika

1. Kryterium gramatyczne (rodzajowe).

PRZYKŁADY: *dom-∅* – *chat-a* – *mieszkani-e*; *pan-∅* – *pan-i*.

2. Kryterium tematowe:

- spółgłoski miękkie: *ć, dź, j, l, ń, ś, ź*;
- spółgłoski stwardniałe: *c, dz, cz, dź, sz, ż (rz)*;
- spółgłoski twarde: pozostałe spółgłoski.

PRZYKŁADY: *(o) koni-u* – *(o) chłopc-u* – *(o) stol-e*; *zielen-i* – *władz-y* – *wodzi-e*.

Dodatkowe kryteria repartycji końcówek rzeczownika

3. Kryterium semantyczne.

PRZYKŁADY: D lp: *strach-u* 'uczucia', ale *strach-a na wróble*,
bas-u 'głosu', ale *bas-a* 'mężczyzny o takim głosie'.

4. Kryterium leksykalne.

PRZYKŁADY: D lp: *woł-u*, *bawoł-u*, *piźmowoł-u*.

Łatwe i trudne przypadki deklinacji rzeczownikowej

Przypadki łatwe:

- C Im: *-om*,
- B Im: B Im = D Im (*mos*), B Im = M Im (*nmos*),
- N Im: *-ami/-mi*,
- Msc Im: *-ach/-ech*,
- W Im: W Im = M Im.

Przypadki szczególnie trudne:

- D lp rzeczowników męskich: *-a* lub *-u*,
- D Im rzeczowników męskich: *-i/-y* lub *-ów*.

PRZYKŁADY: *długopisu/długopisa*, *krawatu/krawata*,
mieczów/mieczy, *kloszy/kloszów*.

Rzeczowniki męskie

I

M lp \emptyset
 D lp *-a/-u*
 B lp = M/D
 Msc lp *-u*
 M lm
-e/-owie
 D lm *-i/-ów*
 B lm =
 M/D

RYWAL,
 KRÓL, KOŃ,
 PAŹ, DRAŃ,
 KORZEŃ,
 METAL

II

M lp \emptyset
 D lp *-a/-u*
 B lp = M/D
 Msc lp *-u*
 M lm
-e/-owie
 D lm *-y/-ów*
 B lm =
 M/D

PŁACZ,
 PISARZ,
 ŻOŁNIERZ,
 STOLARZ,
 KIBIC

III

M lp \emptyset
 D lp *-u/-a*
 B lp = M/D
 Msc lp *-u*
 M lm *-i/-y*
 D lm *-ów*
 B lm =
 M/D

SKOK,
 BIEDAK,
 WRZASK,
 KOŁEK,
 POCIĄG,
 TARG

IV

M lp \emptyset
 D lp *-u/-a*
 B lp = M/D
 Msc lp *-e*
 M lm
-y/-i/-owie
 D lm *-ów*
 B lm = M/D

PROFESOR,
 NOTES,
 ZESPÓŁ,
 ZDUN,
 CHLEB,
 TRAKTOR

V

M lp \emptyset
 D lp *-a*
 B lp = D
 Msc lp *-e*
 M lm *-e*
 D lm
- \emptyset /-ów
 B lm = D

ŁÓDZIANIN,
 SALEZJANIN,
 CHRZEŚCI-
 JANIN,
 AMERYKA-
 NIN

Inne typy rzeczowników męskich

zakończone na -a

M lp -a

D lp -y

B lp -ę

Msc lp -e

M lm -i/-y/-owie

D lm -ów/-ø

B lm = D

POETA,

KOLEGA,

MEŹCZYŻNA,

KARATEKA

zakończone na

-o

M lp -o

D lp -a

B lp = D

Msc lp -u

M lm -e/-owie

D lm -ów

B lm = D

WUJO, DYZIO,

OTELLO,

TATULO, JÓZIO

o odmianie przymiotnikowej

M lp -y

D lp -ego

B lp = D

Msc lp -ym

M lm -i/y

D lm -ych

B lm = D

UCZONY, LEŚNICZY,

DYŻURNY,

ŚLED CZY, WOŹNY

Rzeczowniki żeńskie

I

M lp -a
 D lp -i
 C lp -i
 Msc lp -i
 M lm -e
 D lm -i/-∅

SUKNIA,
 CIOCIA,
 WIŚNIA,
 KOLACJA,
 ROLA,
 LINIA

II

M lp -a
 D lp -y
 C lp -y
 Msc lp -y
 M lm -e
 D lm
 -y/-∅

KASZA,
 PRACA,
 OWCA,
 WŁADZA,
 MARŻA

III

M lp -a
 D lp -i/-y
 C lp -e
 Msc lp -e
 M lm
 -i/-y
 D lm -∅

DROGA,
 KSIĄŻKA,
 RZEKA,
 MUCHA,
 MATKA

IV

M lp -a
 D lp -y
 C lp -e
 Msc lp -e
 M lm -y
 D lm -∅

STOPA,
 SKÓRA,
 RYBA,
 SZANSA,
 TRAWA,
 RANA

V

M lp -∅
 D lp -i
 C lp -i
 Msc lp -i
 M lm
 -i/-e
 D lm -i

CHEĆ,
 PIEŚŃ,
 ŁÓDŹ,
 SÓL,
 DŁOŃ

VI

M lp -∅
 D lp -y
 C lp -y
 Msc lp -y
 M lm
 -y/-e
 D lm -y

PORĘCZ,
 MYSZ,
 NOC,
 PODRÓŻ,
 TWARZ

Inne typy rzeczowników żeńskich

z tematem
samogłosko-
wym

M lp *-a*
D lp *-i/-y*
C lp *-i*
Msc lp *-i*
M lm *-y/-e*
D lm *-y/-i*

IDEA,
KAMEA,
STATUA,
STOA

z końcówką
M lp *-i*

M lp *-i*
D lp *-i*
C lp *-i*
Msc lp *-i*
M lm *-e*
D lm *-∅*

PANI,
GOSPODYNI,
DOZORCZY-
NI, KNIAHINI,
MISTRZYNI

o odmianie
przymiotniko-
wej

M lp *-a*
D lp *-ej*
C lp *-ej*
Msc lp *-ej*
M lm *-e*
D lm *-ych*

WOŻNA,
PROSTA,
STYCZNA,
TRWAŁA

Z
wszystkimi
formami
synkretycz-
nymi

PSYCHE,
KATHAR-
SIS, GNU,
WHISKY,
PEPSI,
MATE,
KAKADU,
LADY

Rzeczowniki nijakie

I

M lp -e
Msc lp -u
M lm -a

SZCZĘŚCIE,
SŁOŃCE,
POLE,
MORZE,
PRANIE,
SERCE,
PICIE

II

M lp -o
Msc lp -u
M lm -a

SŁONIĄTKO,
ECHO,
ŁOŻYSKO,
JABŁKO,
OKO,
UDKO,
UCHO

III

M lp -o
Msc lp -e
M lm -a

OKNO,
DŁUTO,
CIAŁO,
TARŁO,
WIAZA-
DŁO,
LATO

IV

M lp -ę
Msc lp -u
M lm
-(*ęt*)a

DZIEWCZĘ,
KOCIĘ,
PROSIĘ,
KURCZĘ,
NIEMOW-
LĘ

V

M lp -ę
Msc lp
-u
M lm
-(*on*)a

RAMIĘ,
ZNA-
MIĘ,
IMIĘ,
CIEMIĘ

VI

wszystkie
formy lp
na -um;
M lm -a

LICEUM,
TECHNI-
KUM,
FORUM,
MUZEUM,
PODIUM

Pozostały typ odmiany rzeczowników nijakich

o odmianie
przymiotnikowej

M lp -e

D lp -ego

Msc lp -ym

M lm -e

CZESNE,

ZNALEŻNE,

ZAKOPANE

Wierszyk mnemotechniczny Marka Świdzińskiego

I II III

Drwal do kuśnierza rzekł: „Ten **koniak** drogi

IV V

Na **stół** postaw (tak czynią **mieszczanie**. . .),

I II III

A **ciemni niszę** rozsuń do **podłogi**:

IV V VI

Damę mam przyjąć **chęć**, gdy **noc** nastanie. . .

I II III

Szcęściem na **udka** wrażliwe mam **ciało**.

IV V VI

Dziewczę w **ramiona fatum** mi zesała!”

Dziękuję za uwagę :)

Temat następnego wykładu:
FLEKSJA PARADYGMATYCZNA CZASOWNIKA.
Zapraszam!